

POVODOM

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 43, godina XXII
maj, 2017. [str. 5-12]

© Monos 2017

Neka razmišljanja povodom 25. godina od održavanja referenduma i početka rata za nezavisnu i suverenu Bosnu i Hercegovinu

---

Prof. dr. Omer Hamzić

U prilogu se autor bavi teškim političkim raskolima u Bosni i Hercegovini oko njene poslijeratne konstitucije, neslaganjima oko interpretacije i obilježavanja Dana državnosti i Dana nezavisnosti BiH. U tom smislu ukratko daje historijsku vertikalnu i pravnu utemeljenost Referenduma i međunarodnog priznanja nezavisnosti BiH, 1992., i istovremeno postavlja pitanje opstanka Republike srpske u uspostavljenom kapacitetu u Dejtonu, nakon presude za genocid 2007. godine. Na kraju, iznosi stav da je u februaru ove godine, Apelacija na presudu Haškog tribunala za genocid propala, krajnje bijedno i ponižavajuće, prije svega za bošnjačke žrtve (a onda i za državu), za što je, u prvom redu kriva bošnjačka politika u Sarajevu.

Ključne riječi: Dan državnosti, Alija Izetbegović, genocid, Republika Srpska, ratni zločini, srpski narod

Kao uvod u problematiku

Svečano obilježavanje ovih datuma, pa i ovog jubileja, kao i do sada, i ove godine pomutile su zapaljive prijetnje i ucjene nosilaca velikodržavnih politika iz Srbije i Hrvatske, prije svega, nepriznavanje i osporavanje Bosne kao samostalne države, a samim time i njene historije, njenih zvaničnih obilježja i datuma. Kao rezultat tih politika, svjedoci smo nekih drugih referenduma unutar državnih granica Bosne i Hercegovine,

POVODOM

čiji organizatori najavljuju njeno definitivno cijepanje i rasturanje i ignorišući upozorenja na nesagledive posljedice te “rabote”–guraju dalje. Ratni poklič i crni bajraci u njihovim rukama izazivaju zebnju kod normalnih ljudi i neodoljivo podsjećaju na 1992. godinu. Za takve i njima slične, referendum o nezavisnosti Bosne i Hercegovine, 28. 2. i 1. 3. 1992., bio je samo inicijalna kapisla za početak ratne kataklizme u Bosni i Hercegovini.

Nakon posljednjih događaja (srpskih referenduma na 49% teritorije države BiH i pro-palog pokušaja apelacije za reviziju presude Haškog tribunala za genocid), sve je manje nade da će se 1. 3. 1992. godine nekada uvrstiti u kalendar obilježavanja značajnih datuma na nivou cijele ove države.

Za događaje takvog značaja i karaktera, brigu preuzima historija i vrijeme koje sve na ovom svijetu sudi i presuđuje.

Mnogo pravednije od haških pravednika i aktualnih politika.

Dan nezavisnosti u historijskoj vertikali (državno-pravni aspekt)

Ima brdo dokaza, knjiga i studija da je, hajde da ne idemo dublje u prošlost, od početka ili sredine 19. stoljeća, do današnjeg dana, BiH pod konstantnim pritiskom velikodržavnih nacionalističkih aspiracija iz Hrvatske i Srbije. To je njen usud od početka sticanja nezavisnosti srpske države i “Načertanija” (da je Bosna Srpska zemlja), s jedne strane i pokušaja prisvajanja Bosne (po “hrvatskom povijesnom pravu”) još od Austro-ugarske okupacije, s druge hrvatske strane. Nažalost, kroz spomenute procese “dugog trajanja” u tom pogledu ništa se suštinski nije promijenilo, vidimo, do danas. To pokazuje žalosna stvarnost Bosne i Hercegovine, koju hoće da otmu od nje same. Dobronamjerni i oni drugi, mogu nas, koliko god hoće, optuživati da suviše dugo živimo u toj prošlosti, savjetovati nas da pogled moramo okretati ka budućnosti... Nije se teško s time složiti. Ali,

kako kad je taj pogled još uvijek zamućen prošlošću – s kojom nikako da raščistimo?.

Bilo kako bilo, u kontekstu ove teme mora se konstatovati da će 1. mart kao dan Referenduma za nezavisnost Bosne i Hercegovine, koliko god zvučalo kao fraza, ostati zapisan među najznačajnijim datumima njene historije. Tako ga moraju čitati i kao historijski datum priznati i oni koji ga politički osporavaju, a Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu i suverenu državu negiraju i danas, kao što su to činili i 1992. Niko ne može negirati da sa tim datumom, BiH dobija svoju nezavisnost, suverenost i međunarodni subjektivitet–koji je izgubila, kako su zapisali neki savremenici, kao jedno “ugledno evropsko kraljevstvo” padom pod osmansku upravu, 1463. godine. I pod osmanskom upravom, historija kazuje, Bosna je sticajem raznoraznih okolnosti, zadržala svoju cjelovitost i ime, te upravno-administrativni subjektivitet, kao bosanski ejalet ili vilajet, vidljiv i prepoznatljiv u okviru te velike svjetske imperije. Sličan status je zadržala i za vrijeme Austrougarske okupacije, od 1878. do 1918. godine. U toj dualističkoj monarhiji, iako okupirana i anektirana zemlja, našavši se u fokusu interesa i Austrije i Ugarske, bila je, u administrativno-političkom smislu, nešto specifično, izdvojeno–kako piše u historijskim knjigama, kao “korpus separatum”. I u monarhističkoj Jugoslaviji, sve do zavođenja šestojanuarske diktature Kralja Aleksandra, 1929. godine, prepoznavala se kao historijska cjelina koju je činilo 6 oblasti unutar njenih ranijih administrativnih granica. Prošavši “kroz dvije Jugoslavije”, Pavelićevu NDH i Drugi svjetski rat (što je posebna priča), u drugoj Jugoslaviji, socijalističkoj, Bosna i Hercegovina je u svojim historijskim granicama imala status socijalističke republike, sa značajnim stepenom samostalnosti i državnim prerogativama, ravnopravno sa ostalim republikama, između ostalog, zahvaljujući i odlučnom stavu Josipa Broza Tita, pred Drugo zasjedanje Avnoja, 1943. godine. U tom statusu dočekala je krvavo urušavanje

i nestanak Socijalističke Jugoslavije, krajem 1991. i početkom 1992., te, konačno svoju punu državnu nezavisnost i suverenost, ovjerenu voljom građana na referendumu 28. februara i 1. marta 1992. godine.

Tako u najkraćem izgleda historijska vertikala ili historijska osnova nezavisnosti i državnosti BiH, koju niko ozbiljan ne može dovoditi u pitanje. Na toj historijskoj vertikali posebno se ističe još jedan, takođe važan historijski datum iz novijeg vremena, koji osporavaju iste one politike koje osporavaju i rezultate Referenduma za nezavisnu Bosnu i Hercegovinu. Riječ je o 25. novembru 1943. godine, koji se obilježava kao Dan državnosti Bosne i Hercegovine, doduše sada samo na 51% njene teritorije, kao i Dan nezavisnosti, 1 mart. Obilježavao se ovako ili nikako, u historiji ove zemlje ostat će zabilježeno da se tada konstituisao Zavnobih, kao najviši državni organ antifašističkog pokreta u Bosni i Hercegovini tokom Drugog svjetskog rata, koji se kasnije razvio kao nosilac bosansko-hercegovačke državnosti. Kao osnovni dokument, na tom svom prvom osnivačkom sastanku, Zavnobih je usvojio onu poznatu Rezoluciju u kojoj se ističe jasan stav o statusu BiH, kao ravnopravne federalne jedinice u budućoj Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji kao i Proglas, sa onom čuvenom – da Bosna i Hercegovina nije ni srpska, ni hrvatska, ni muslimanska, već i srpska, i hrvatska, i muslimanska...

Bez obzira što te "papire" danas na svoj način tumače i čitaju oni koji ionako negiraju BiH kao državu, pa i njene "rođendane", činjenica je da još uvijek niko nije smislio jezgrovitiju, logičniju i pametniju formulu, ne samo za rješavanje nacionalnog pitanja, već i takozvane državne nacionalnosti, odnosno državnog patriotizma u ovoj zemlji (koji joj danas tako nedostaje). Zato, nastranu sporenja o načinu obilježavanja tih datuma. O državno-pravnom aspektu je riječ.

U tom kontekstu vrijedi podsjetiti: srednjovjekovno bosansko kraljevstvo i Zavnobih

su dva snažna historijska argumenta, koji su međunarodni činoci, između ostalih i Ujedinjeni narodi i Evropska unija imali u vidu u proceduri priznavanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Da toga nije bilo, ko zna u kojem pravcu bi se vodile rasprave o priznanju rezultata Referenduma od 1. 3. 1992.. To su historijske činjenice, koje se ničim ne mogu izbrisati. Sve ostalo je, što bi se reklo politika, pa i samo praznovanje uz te datume, u krajnjem, stvar je političke konvencije.

Jugoslavija i Alija

Pad socijalističkog sistema u Jugoslaviji, pa i BiH nije bio praćen istinskom demokratijom (koja jeste imala neke vanjske, formalne oblike), već nacionalističkom euforijom, koja se pothranjivala (i u ozbiljnim domaćim i vanjskim krugovima tolerisala) kao najefikasnije sredstvo za smjenu režima (i pomoć komunistima da što prije siđu sa vlasti) kao i zamjenu "mrske" komunističke ideologije mnogo pitkijim i u privlačno ruho upakovanim nacionalizmima, koji su zapalili, u vrijeme komunizma, duboko zapretanu iskru srpskog i hrvatskog velikodržavlja na ovim prostorima. Zvalo se to tako ili nekako drugačije, ono je u svojoj izvedbenoj varijanti uzrokovalo raspad Jugoslavije i krvave ratove, od kojih je bio najkrvaviji onaj – za podjelu i nestanak Bosne i Hercegovine. Podrazumijevalo se – i nestanak najbrojnijeg od tri njena naroda, koji ionako nije nikada, u svim tim velikodržavnim koncepcijama, doživio svoje istinsko priznanje, još od dolaska "Švabe u Bosnu" 1878. , pa evo, do današnjeg dana...

Referendumu o nezavisnosti Bosne i Hercegovine, prethodio je raspad Jugoslavije, odnosno osamostaljenje dviju jugoslavenskih republika, Slovenije i Hrvatske. Općepoznate su okolnosti koje su tome prethodile. Navodimo samo najvažnije: urušavanje Jugoslavije započelo je sa jačanjem centralističke, velikosrpske politike, Memorandum SANU, uspon Miloševića, 1988. godine, promjene srbijan-

skog ustava, ukidanje autonomije pokrajina, što je bilo početak razbijanja ustavne osnove SFRJ, Miloševićeva antibirokratska revolucija, rasturanje 14. kongresa SKJ u januaru 1990., internacionalizacija jugoslavenske krize, početkom 1991., Deklaracija EZ o Jugoslaviji s prijedlogom za sazivanje mirovne konferencije, formirana Badinterova komisija za arbitražu, put Slovenije i Hrvatske u nezavisnost, agresija na Sloveniju i Hrvatsku i njihovo osamostaljivanje, 1991;

Sa internacionalizacijom jugoslovenske krize i formiranjem arbitraže, uz to zaoštavanjem unutrašnje situacije, jačanjem nacionalističke euforije, koja se preljevala iz Srbije i Hrvatske, Bosna i Hercegovina se našla na raskrižju: ostati u Miloševićevoj Jugoslaviji, koja je bila "oblanda za veliku Srbiju" (Nijaz Duraković) ili krenuti putem nezavisnosti? Iz ovoga nije teško zaključiti da je nezavisnost BiH bila iznuđena. O tome je u više navrata govorio i predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović. U seriji mučnih sastanaka "na najvišem nivou", tokom 1991. godine, među tadašnjim liderima bivših jugoslovenskih republika, Izetbegović se najviše, i to iskreno, zalagao za opstanak Jugoslavije, čak i po cijenu da ne poteže pitanje nezavisnosti. Njegove prijedloge nisu prihvatili, on je bio iskren, jedini među njima koji nije bio partijac, koji nije imao "fige u džepu". Ali je s druge strane imao arogantnog Miloševića i prefriganog Tuđmana, koji su već tajno dijelili Bosnu, Momira Bulatovića iz Crne Gore, koji je bio uz Miloševića, Milana Kučana iz Slovenije, koji je nastupao poprilično sebično, da Slovenija izađe iz Jugoslavije "što jeftinije" (pjevajući kao u šali, prije početka tih mučnih sastanaka, to je prenijela i TV, pjesmu "Nema te više Alija", što je bilo više od sebičnog sarkazma). Možda je najiskreniji u tim seansama prema Izetbegoviću bio Kiro Gligorov – jer se Makedonija nalazila u sličnoj situaciji kao i BiH. Uostalom kao i danas. Historijska je i nepopravljiva pogreška što su spomenuti "igrači", prije svega Milošević

i Tuđman, odbili zajednički Gligorov-Izetbegovićev plan o asimetričnoj federaciji kao posljednji očajnički pokušaj Izetbegovića i Gligorova da se spasi Jugoslavija. Čak i kad je krenuo u proces za sticanje nezavisnosti BiH, još prije referenduma, Izetbegović je vjerovao da će se Jugoslavija ipak održati, kao neka asocijacija ili konfederacija nezavisnih država, bivših njenih republika. Da su prihvaćene njegove ideje, izbjegla bi se katastrofa na ovim prostorima.

Zato je, ne bez razloga, i sam predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović tvrdio da je nezavisnost Bosne i Hercegovine bila iznuđena.

Pravna utemeljenost Referenduma o nezavisnosti

Na referendumu je glasalo 2/3 stanovnika Bosne i Hercegovine–njenih građana i naroda, Bošnjaka, Hrvata, ali i značajan broj Srba. Historijska je činjenica, ipak, da je najveći procenat pripadnika srpskog naroda, po pozivu SDS-a, kao vodeće političke partije koja je okupljala srpski narod, bojkotovao referendum. Taj se bojkot i danas uzima kao ključni argument na srpskoj strani za osporavanje pravne valjanosti i utemeljenosti odluka o referendumu, jer je, kako se tvrdi, značio ignorisanje volje srpskog naroda, odnosno narušavanje ustavnih principa jednakopravnosti naroda.

Stoji činjenica da je, nakon usvajanja Platforme i Memoranduma, te podnošenja zahtjeva za međunarodno priznanje BiH, SDS, odnosno samoproglašena Skupština srpskog naroda BiH, osporila taj zahtjev, proglasila ga neprihvatljivim i digla oko toga veliku galamu, obratila se i međunarodnim faktorima itd. Reagujući na ta osporavanja, Alija Izetbegović je, u funkciji Predsjednika Predsjedništva SR BiH, 27. 12. 1991., uputio pismo Lordu Karingtonu, tadašnjem predsjedniku Međunarodne mirovne konferencije o Jugoslaviji, u kojem je detaljno obrazložio pravnu utemeljenost donesenih odluka

o referendumu. Između ostalog, pozvao se i na amandman 60 Ustava SR BiH i činjenicu da je BiH suverena država što joj daje pravo da odlučuje o svom statusu, pa i da podnese zahtjev za međunarodno priznanje. Arbitražna komisija je, u međuvremenu, već bila utvrdila da se Jugoslavija nalazi u procesu dezintegracije. U takvoj situaciji jedino se međunarodnim priznanjem mogao osigurati integritet Republike i njen ravnopravan položaj u pregovorima o stvaranju nove asocijacije jugoslovenskih država u skladu sa intencijama Haške konferencije.

Izetbegović je osporio i prigovor srpske strane da su zahtjev za međunarodno priznanje BiH podnijeli nenadležni organi, jer su to učinili Predsjedništvo i vlada BiH. Članovi su Predsjedništva izabrani neposrednim i tajnim glasanjem i Predsjedništvo je amandmanom 51 bilo ovlašteno da predstavlja BiH. Prethodno je Skupština Republike, 14. 10. 1991., donijela Memorandum o suverenosti, čime je eksplicitno potvrđen suverenitet Republike i pravni osnov za traženje međunarodnog priznanja.

Odlukom o referendumu ništa se nije promijenilo u pogledu zaštite nacionalnih i građanskih prava u Republici, niti su interesi i ravnopravnost srpskog naroda ičim dovedeni u pitanje. Naprotiv, bespravno je bilo organizovanje Skupštine Srpskog naroda u BiH, srpskih autonomnih oblasti (SAO), cijepanje općina, kao što je bio slučaj sa Gračanicom i mnogim drugim na prostoru BiH.

Ni rezultati referenduma o nezavisnosti BiH, 28. 2. i 1. 3. 1992., ni međunarodno priznanje državne samostalnosti i nezavisnosti BiH (kao demokratske i civilizacijske tekovine), nažalost, nisu bili dovoljni da zaustave zahuktalu nacionalističku euforiju i da ohrabre pozitivna nastojanja ka očuvanju tek priznate državnosti i samostalnosti BiH. Naprotiv, bio je to signal za njeno rušenje i destrukciju.

Tako je i započela realizacija spomenutih velikodržavnih projekata iz susjedstva, čija je suština, kao što rekosmo "da nema Bosne".

Neke moralno-političke kontroverze poslije Dejtona i Haških presuda za genocid

Međunarodno priznanje nezavisnosti BiH bio je samo povod za pokretanje dugo pripremanih planova za njenu podjelu i uništenje najbrojnijeg njenog naroda. Odmah nakon čina priznanja, poletjele su granate na Sarajevo...Velikosrpski ideolozi i njihovi "izvršioци na terenu" tih su dana pokrenuli neviđenu mašineriju zla širom BiH, ostavljajući iza sebe samo pustoš i zločine. Kasnije će u tome svoje nečasno mjesto zauzeti i velikohrvatska "komponenta". Niko neće moći, pa čak ni svemoćno vrijeme izbrisati posljedice tih zločina. Presude haških sudija i činovnika pokazuju se u praksi više kao sredstvo za umirivanje savjesti onih koji su mogli, a nisu spriječili počinjene zločine, nego što su satisfakcija žrtvama tih zločina. Ali bez obzira na sve manjkavosti i sve zamjerke, ti "haški papiri" ipak pokazuju (1) stravične razmjere zla koje se poslije Referenduma sručilo na Bosnu i Hercegovinu i (2) ispravnost odabranog puta u nezavisnost iako je to bio put u veliku i rizičnu neizvjesnost.

Iako mnogi smatraju da su najvažnije činjenice o raspadu i ratovima na prostoru bivše Jugoslavije devedesetih godina uglavnom poznate, povijesna znanost (i njoj srodne znanosti, uključujući i pravo) će oko toga imati još puno posla. To se posebno odnosi na Bosnu i Hercegovinu, koja je, uz ogromne žrtve (100.000 mrtvih glava, više od milion raseljenih i neviđenu destrukciju svih njenih nacionalnih dobara), ipak uspjela opstati u svojim granicama kao međunarodno priznata država. U tom bosanskom ratu počinjeni su ratni zločini koje Evropa nije vidjela od završetka Drugog svjetskog rata.... I genocid – po presudi međunarodnog tribunala. Epi-

log bosanskog rata bio je Dejtonski mirovni sporazum.

Podjela Bosne i Hercegovine po dostignutim linijama zaraćenih strana i uspostava Republike Srpske, (koja je kao takva ovjerena u Dejtonu), za većinu Srba predstavlja nešto što je zasnovano na pravdi i ostvarenju vječnog nacionalnog sna. Među Bošnjacima i manje više među bosanskim Hrvatima to je shvaćeno kao svojevrsna nagrada za izvršene zločine “u njeno ime i za njen račun”. Zato će Republika Srpska, bez obzira na sve njene legitimite i realitete, međunarodne i pečate prekodrinske braće, ostati još dugo prepreka ka normalizaciji stanja u ovom dijelu Evrope. Dvije važne činjenice su u pitanju. Kao prvo, Republika Srpska nije mirnodopska, demokratski utemeljena, već i po Dejtonu, ratna političko-pravna konstrukcija i kao drugo, ona se od 2007. godine nalazi pod hipotekom presude najvišeg suda na svijetu za počinjeni ratni zločin i genocid u Srebrenici kao najteži oblik zločina u međunarodnom pravu. Osim toga, svi njeni glavni arhitekti i graditelji izvršili su kao haški osuđenici za ratne zločine i taj isti genocid.

Ako su temelji tog entiteta kao pravnog subjekta, po presudi najvišeg suda na svijetu – genocidni i toliko moralno upitni, a njeni glavni utemeljitelji presuđeni ratni zločinci, nakon svega, logično se postavlja pitanje kako to sve skupa može da i dalje živi i opstaje... Ili još preciznije, zašto je presuda za genocid od najviše svjetske pravosudne institucije, izrečena prije 10 godina, ostala bez ikakvih posljedica za pravni subjekt koji je uzrok, institucionalni nosilac i konačno rezultat ili posljedica genocida? Izostale su bilo kakve sankcije prema instituciji, presuđenoj za genocid. Niko, dakle, više ne proziva instituciju za presuđeni genocid. Može li se u ovom slučaju institucija (režim) smatrati kolektivom? Nema kolektivne, ima samo individualna odgovornost, pa i sankcija. To je, načelno možda u redu. Ali ko će ubijediti žrtve da su svi ti njihovi presuđeni i nepresuđe-

Safet Berbić, Ramo, Srebrenica 1995.

ni dželiti krenuli u rat, onako sami od sebe, za svoj račun, u svom ruhu i o svom kruhu?

Nažalost, gledano iz ugla žrtava, rezultat tih presuda je poražavajuće nikakav, jednak nuli: pojedinci su dobili manje ili veće zatvorske kazne (neki u međuvremenu debelo pomilovani i pušteni prije vremena iz zatvora), dok Republika srpska, iako presuđena za genocid, “uživa u slobodi” i “svakim danom, u svakom pogledu, sve više napreduje” ka svom konačnom cilju–odcjepljenju od BiH i priključenju Srbiji. Umjesto da je pokrenula proces delegitimisanja Republike Srpske, kao pravno-političkog subjekta, presuđenog za genocid, ta je presuda ostala mrtvo slovo na papiru, koje nikoga, ni za što ne obavezuje, pa je tako čak i osnažila “dotičnu tvorevinu”. Tolerisanje paradržavnih tvorevina i unutrašnjih administrativno-političkih aranžmana koji su direktan rezultat najvećeg ratnog zločina i presuđenog genocida u Evropi poslije Drugog svjetskog rata (da ne ulazim u akademska natezanja oko pojma genoci-

da), otvara direktan put ukidanju paradigme čovječanstva. Nisu ovo prekrupne riječi, već izraz krajnjeg pesimizma i razočarenja žrtava koje sve više gube nadu da će ikada dobiti bilo kakvu satisfakciju za sve ono što su pretrpjele u agresiji i ratu u Bosni i Hercegovini 1992. – 1995.

Ako narod kao kolektivitet ne može biti kriv za zločin i genocid (a ne može), onda je logično pitanje, zašto se stavlja znak jednakosti između tog istog naroda i pravnog subjekta koji je utemeljen na genocidu i zločinu njegovih pripadnika u ime i za račun tog istog pravnog subjekta. U konkretnom slučaju, taj se znak jednakosti iščitava iz samog njegovog naziva: ta republika je srpska (i ničija više). Dokazano je i pravno presuđeno da su u ime i za račun tog srpskog pravnog subjekta svi ti zločini i počinjeni. Ako narod kao kolektivitet ne može biti kriv za genocid (a ne može, rečeno je), logično bi bilo očekivati da uskrati svoje ime u vidu prisvojnog pridjeva za pravni subjekt, koji je presuđen za ratni zločin (“udruženi zločinački poduhvat”) i genocid. Međutim, od nastanka (i prije legitimiranja u Dejtonu), Republika sa srpskim imenom prikazuje se, slavi i obilježava kao najveće slobodarsko dostignuće u historiji naroda čije ime nosi. Pri tome se sistematski prikrivaju ili potpuno negiraju svi zločini, pa i genocid počinjen u ime tog naroda, što je opet, po zakonu, zločin, neki kažu i genocid. Sve to počiva na lažima, mitovima i historijskim prevarama, na koje pristaje narod u ime kojeg je sve to i počinjeno. A da li pristaje? Uostalom, ko pita narod.

Narod se ne može ni osjećati, niti ne osjećati krivim za genocid. Kolektivitet kao takav ne osjeća. To se odnosi samo na pojedinca. Dakle, srpski narod nije genocidan narod. Krivci za genocid i u ovom slučaju su institucije, pojedinci, individue. Neki su i presuđeni za to. Ali kako se osjećaju pripadnici tog kolektiviteta (koji nisu ni krivi ni dužni za sve loše što je učinjeno u njihovo ime, koji slučajno ili ne žive na toj adresi, dakle u ad-

ministrativnoj jedinici (dakle srpskoj) koja je presuđena za genocid (evo, da ne kažemo genocidnoj tvorevini)? Ne mogu ljudi, i kad bi htjeli, normalno živjeti pod opterećenjima zlodjela svojih komšija, rođaka, sunarodnjaka i u kući podignutoj na grobovima nevinih. I najhladnokrvniji, moraju osjećati makar nelagodu. Proradi savjest, kad, tad. Nastranu sudovi, nastranu politika, nastranu historijska laž, nastranu historijski mitovi...Moral, obraz, griznja savjesti i još štošta ljudsko i općeljudsko ovdje je u pitanju...Priznanje krivice i narodna katarza je trajno rješenje. Za sve u ovoj zemlji. Garant. Samo, hoće li se to moći ikad desiti u ovako ustrojenoj državi?

Umjesto odgovora, kojeg ionako nema – ovdje je potrebna jedna napomena da se zna: postavljanje pitanja odgovornosti pravnih institucija za počinjeni i presuđeni ratni zločin i genocid, a potom i polaganje računa za njegove posljedice, nije istovremeno i zalaganje ili zagovaranje prisilnog ukidanja Republike Srpske. Naprotiv, to je zalaganje za ukidanje (ili blaže rečeno promjenu) politike njenih sadašnjih elita, one iste politike – koja je i dovela do zločina i genocida. U zadnjih dvadesetak godina, nažalost, to se pokazalo kao “nemoguća misija”. Neki pak misle da je to put samouništenja Republike Srpske, drugi suprotno...

Za razumne – ostaje ipak nada da mnoge nakaznosti koje su ostale kao posljedica bosanskog rata, jednostavno neće moći opstati, ma koliko bio moćan onaj ko se danas trudi da ih zabetonira.

Ali budimo realni. Čemu se nadati i uopće ima li smisla postavljati ovakva i slična pitanja nakon što je tako “bijedno” i ponižavajuće, prije svega za bošnjačke žrtve (a onda i za državu BiH), propala Apelacija na presudu Haškog tribunala za genocid?

Ako je ovo više moralno nego pravno pitanje danas, sa sigurnošću možemo tvrditi da je to veliko historijsko pitanje – sutra.

PS. Ovdje smo imali namjeru objaviti opširniji članak o Apelaciji na presudu Haškog

tribunala za genocid koja je, kao što je poznato, krajem februara odbačena na "portirnici" Suda u Hagu. Odustali smo jer ništa pouzdano i suvislo o tome ovih dana nismo mogli čuti, osim žestokog politiziranja u javnom prostoru i bljutavog "frljanja" onih koji su taj postupak vodili pravo u propast.

Što bi rekao jedan moj prijatelj, dokazani stručnjak ustavnog i međunarodnog prava, pomiješalo se pravno neznanje i neodgovornost, u ovom slučaju, bošnjačke politike... Sve ostalo "samo ti se keže"...

SUMMARY

Some thoughts on the occasion of the 25th anniversary of the referendum and the beginning of the war for the independent and sovereign Bosnia and Herzegovina

In this work, the author deals with serious political rifts in Bosnia and Herzegovina connected to its post-war constitution, disagreements about the interpretation and celebration of the National Day and the Day of Independence. In this sense, it summarizes in short the historical vertical and legal merits of the referendum and the international recognition of the independence of Bosnia and Herzegovina in 1992, and at the same time it raises the question of the survival of the Serb Republic in the established capacity in Dayton, after reaching the conviction for genocide in 2007. In the end, it brings out the view that in February this year, the Appeal against the verdict of the Hague Tribunal for genocide failed, utterly miserable and humiliating, especially for the Bosniak victims (and then to the state, as well), which is primarily to blame the Bosniak policy in Sarajevo.

Keywords: National Day, Alija Izetbegovic, genocide, Serb Republic, war crimes, Serbian people

